

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาของปัญหา

การขนส่งทางน้ำมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนากรุงเทพฯ มาแต่อดีต ประชาชนได้อาศัยทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรตลอดมา แม้ว่าในปัจจุบันสภาพการขนส่งโดยทั่ว ๆ ไป ของกรุงเทพมหานครจะพึ่งพาการขนส่งทางบกเป็นสำคัญ แต่ในหลาย ๆ พื้นที่ของกรุงเทพมหานคร การขนส่งทางน้ำยังมีบทบาทสำคัญอยู่ นอกจากนั้นแล้วสภาพการจราจรทางบกของกรุงเทพมหานครอยู่ในสภาวะการณติดขัดคับคั่ง เหตุเพราะโครงข่ายของการขนส่งทางบกไม่สามารถรองรับและแก้ปัญหาการขยายตัวของชุมชนได้อย่างเพียงพอ ในการวางแผนเพื่อพัฒนากรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจราจรภายในพื้นที่ซึ่งสมควรที่จะพิจารณาแนวทางการปรับปรุงการขนส่งทางน้ำให้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไข และเพื่อช่วยเสริมระบบการคมนาคมของกรุงเทพมหานครให้สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของกรุงเทพมหานครซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มทางตอนใต้ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้มีแม่น้ำและคลองมากมาย แม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางพื้นที่ มีลำคลองที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทางฝั่งตะวันตก หรือฝั่งธนบุรีคลองเหล่านี้มีทั้งคลองที่เกิดเองโดยธรรมชาติ และโดยการขุดเพื่อประโยชน์ในด้านการป้องกันประเทศ การเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง การพักผ่อนหย่อนใจ การบริโภค และเป็นแหล่งอาหาร ดังนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนกรุงเทพฯ จึงผูกพันอยู่กับแม่น้ำและคลองตลอดมา และเปรียบแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นโลหิตใหญ่ของชุมชน

ต่อมาเมื่อประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ความจำเป็นในการพัฒนาเมือง ได้กลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล มีการนำเทคโนโลยีของตะวันตกเข้ามาใช้ คลองที่มีอยู่ถูกถมเพื่อทำถนนสำหรับรถยนต์ ถนนจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชน และทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เมื่อเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันกรุงเทพมหานครเป็นชุมชนใหญ่ที่

เจริญเติบโตโดยปราศจากการควบคุม ความสับสนของการใช้ที่ดินทำให้ต้องมีการเดินทาง มากยิ่งขึ้น รูปแบบการเดินทางจึงเปลี่ยนไป คลองที่เคยเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญลดบทบาทลง คลองถูกละเลย เป็นเพียงท่อระบายน้ำ เป็นที่ทิ้งขยะของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลอง และการสร้าง สะพานข้ามคลองทำให้การสัญจรทางน้ำถูกตัดขาด เส้นทางน้ำโดยเฉพาะในเขตชั้นในจึงหมด ความสำคัญลง เหลือแต่คลองใน เขตชั้นกลางและชั้นนอก เท่านั้นที่ยังมีการใช้ประโยชน์ เป็น เส้นทางสัญจร แต่การสัญจรทางน้ำในปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหามากมาย เช่น การแข่งขัน กับการสัญจรทางบก ขาดความดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาล จึงทำให้ปริมาณการสัญจรของคน โดยสารทางน้ำเริ่มลดลง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มปริมาณปัญหาการจราจรทางบกให้มากขึ้น การศึกษาเส้นทางสัญจรทางน้ำ เพื่อการขนส่งผู้โดยสารในกรุงเทพมหานคร เพื่อแสดงให้เห็น ถึงความสำคัญและความต้องการของประชาชนในการใช้เส้นทางน้ำในการสัญจร ในบาง พื้นที่ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับเมือง และชี้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับการสัญจรทางน้ำ เพื่อ เป็น แนวทางในการแก้ไขต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษารูปแบบสัญจรทางน้ำในกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาบทบาทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของการสัญจรทางน้ำในกรุงเทพ มหานคร
3. ศึกษาพฤติกรรมของผู้เดินทางด้วยเส้นทางน้ำในกรุงเทพมหานคร
4. ศึกษาปัญหาและความต้องการในการใช้บริการเพื่อการสัญจรทางน้ำ
5. เสนอแนวทางในการพัฒนาเส้นทางสัญจรทางน้ำ เพื่อให้กลับเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางผัง เมืองกรุงเทพมหานครต่อไป

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเส้นทางและรูปแบบ เฉพาะการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ ใน เขตกรุงเทพมหานคร ใน 3 รูปแบบคือ

1. เรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา
2. เรือด่วน เลียบแม่น้ำเจ้าพระยา
3. เรือหางยาว

4. แหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการศึกษาภาคสนาม การออกสำรวจพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า เจ้าของเรือและออกแบบสอบถามผู้เดินทางสัญจรทางน้ำ ทั้งหมด 207 ชุด โดยแบ่งออกตามประเภทของการขนส่ง คือ

- ผู้โดยสารเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา 80 ชุด
- ผู้โดยสารเรือควนเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา 66 ชุด
- ผู้โดยสารเรือหางยาว 61 ชุด

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการรวบรวมข้อมูล สถิติ รายงานจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น

- สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
  - กรมเจ้าท่า
  - กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
  - กรมการขนส่งทางบก
  - สำนักระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร
  - การทางพิเศษแห่งประเทศไทย
  - บริษัทเอกชน เจ้าของเรือ
  - ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย อาคารวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - หอสมุดกลาง สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฯลฯ

5. ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากระยะเวลา งบประมาณและความจำกัดด้านจำนวนคนที่ศึกษา จึงทำการศึกษาเฉพาะเส้นทางสัญจรทางน้ำ ที่ทางกรมเจ้าท่าได้ทำการจัดเก็บข้อมูลไว้

6. ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบสัจจรทางน้ำในกรุงเทพมหานคร
2. ทราบถึงบทบาทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของการสัจจรทางน้ำ
3. ทราบถึงพฤติกรรมของผู้เดินทางด้วยเส้นทางน้ำ
4. เพื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการในการใช้บริการของการสัจจรทางน้ำ
5. ผลการศึกษาอาจเป็นแนวทางนำไปประกอบการพิจารณาวางแผนแก้ไขปัญหา

การจราจร และการวางผังเมืองกรุงเทพฯ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง